

SUPOURILE DIDACTICE DE PROFIL JURNALISTIC ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ: CONTRIBUȚII AUTOHTONE¹

*Georgeta STEPANOV,
profesor universitar, doctor habilitat
în științe ale comunicării*

Abstract

Apariția primelor suporturi didactice naționale de profil jurnalistic s-a prefigurat la mijlocul anilor '70 ai secolului trecut, grație inițierii, cu un deceniu mai devreme, a învățământului superior moldovenesc de profil jurnalistic la Universitatea de Stat din Chișinău. Fiind conceput nu doar ca un proces de formare profesională, ci și ca unul de instruire ideologică, învățământul jurnalistic a determinat conceptul, caracterul și specificitatea materialelor metodice, realizate de către cadrele didactice autohtone. Majoritatea suporturilor științifico-didactice, apărute în RSSM, în perioada anilor 1978-1991, erau de natură teoretică, conținutul lor fiind profund ideologizat. În pofida acestor carențe, anume ele au stat la baza instruirii profesionale a zecilor de promoții de jurnaliști, contribuind, astfel, la dezvoltarea conceptuală a învățământului superior național de profil jurnalistic.

***Cuvinte-cheie:** RSSM, URSS, învățământ superior de profil jurnalistic, cărți didactice, lucrări metodice, suporturi științifico-didactice, cadre didactice, manuale, suporturi de curs.*

INTRODUCERE

Calitatea procesului didactic în învățământul universitar depinde nu doar de conținutul de idei vehiculat, de profunzimea și/sau de complexitatea acestora, ci și de strategiile, metodele și mijloacele didactice, aplicate de către profesori în orele de contact direct cu studenții. „Interacțiunea și complementaritatea metodelor și mijloacelor didactice în sensul îndeplinirii obiectivelor educaționale urmărite de strategia didactică dau acesteia, în mare măsură, gradul său de eficiență. În acest sens, am putea afirma că axa centrală a strategiei este constituită de

---

¹ Acest articol a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare *Patrimoniul academic universitar din RSS Moldovenească: investigarea și valorificarea bunelor practici* (programul de stat 2020-2023)

relația metode/procedee –mijloace didactice” [2].Totodată, calitatea procesului didactic depinde și de suporturile didactice, predestinate activităților individuale ale studenților, între care materiale științifico-didactice, gen: manuale, note de curs, suporturi de curs, curriculum-uri, creștomatiji, compendii, caiete de exerciții etc.

Suporturile didactice naționale de profil jurnalistic au apărut în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, în anii '70 ai secolului al XX-lea, ca urmare a inițierii, în anul 1966, în cadrul Universității de Stat din Chișinău, a învățământului superior moldovenesc de profil jurnalistic. Evoluția suporturilor didactice naționale de profil jurnalistic a fost direct proporțională cu evoluția sistemului de învățământ jurnalistic național, care în acea perioadă a înregistrat câteva etape importante de dezvoltare: 1) instruirea pe bază de specializare (1966-1969) și 2) pe bază de specialitate (1969-1980) în cadrul facultății de Filologie; 3) instruirea în cadrul Facultății de Jurnalistică (1980 – 1991).

CONTEXT

Printre primele lucrări metodice în învățământul jurnalistic moldovenesc se numără cele care au apărut în anul 1978, și anume: un suport de curs² la disciplina *Istoria presei din Basarabia*, note de curs³ la disciplina *Teoria și practica traducerii* și o programă analitică⁴ la aceeași disciplină. După o pauză de trei ani, când nu a apărut nicio lucrare de acest fel, procesul elaborării suporturilor metodice a fost preluat și în următorii șase ani – 1982-1988 – au fost editate 7 lucrări.

Ritmul elaborării și publicării suporturilor didactice s-a intensificat la sfârșitul anilor '80, fapt care s-a datorat reformei instituționale, cunoscută ca *glasnosti*, inițiată de M. Gorbaciov liderul de atunci al URSS. „Prin „glasnosti”, tradus ca „transparență“, se încerca moralizarea treptată a societății, pentru ca aceasta să redescopere libertatea de gândire, de exprimare și a religiei, ridicarea parțială a cenzurii asupra presei și libera denunțare a diverselor abuzuri” [3].Reforma

---

² BorisTrubețkoi. *Istoria jurnalistiki Bessarabii v 1916-1954 gg.Ucebnoe posobie*.Kishiniov: KGU, 1978. 97 p.

³ VasilePojoga. *Redactarea literară. (material didactic pentru cursul de teorie și practică a redactării literare)*. Chișinău: USM, 1978. 74 p.

⁴ Ion Dumeniuc, Vasile Pojoga. *Programa cursului „Teoria și practica traducerii”*. Chișinău: USM, 1978. 11 p.

inițiată de M. Gorbaciov, în scurt timp, a ieșit din limitele proiectate de putere, extinzându-se uluitor de repede asupra tuturor domeniilor vieții „*Perestroika* gorbaciovistă a determinat transformări inopinate, pe alocuri accelerate și indezirabile, ale structurii ideologice a societății sovietice. Mai întâi de toate aceste metamorfoze, au afectat ideologia oficială. Noul curs, inițiat de Mihail Gorbaciov la mijlocul anilor '80, a demarat sub lozinca „Mai multă democrație, mai mult socialism!”, iar termenul *accelerare* a fost în curând înlocuit cu *glasnosti* și *perestroika*, astfel ideologia oficială deraind sau/și evoluând lent spre un socialism democratic” [5, p. 355-356].

Ca urmare a acestei reforme, în Uniunea Sovietică s-au produs schimbări importante, în primul rând, de natură socioculturală. În primăvara anului 1987, Comitetul Central al PCUS a emis o directivă prin care solicita implementarea în scoala superioară a unor „măsurî cardinale de îmbunătățire a calității formării și utilizării specialiștilor cu studii superioare în economia națională” [6]. În baza acestei directive, au fost supuse restructurării mai multe domenii, inclusiv cel al învățământului, care a suportat o serie de modificări atât de natură conceptuală, cât și denatură structural-funcțională. În învățământul superior de profil jurnalistic, de exemplu, a fost modificat planul de studii prin înlocuirea unor discipline vechi cu altele noi; a fost reconceptualizat formatul de instruire prin introducerea laboratoarelor ca unitate de formare a abilităților de creație; a fost limitat numărul disciplinelor teoretice în favoarea celor cu caracter aplicativ etc. Toate aceste schimbări puneau în fața profesorilor sarcini noi, inclusiv de a asigura cu suport didactic disciplinele recent introduse în planul de învățământ. Cadrele didactice de la Facultatea de Jurnalistică au încercat să facă față acestei provocări prin intensificarea ritmului de realizare a suporturilor didactice, astfel, în 1989 au apărut 5 lucrări de acest fel, în 1990 – 11 lucrări didactice, iar în 1991 – 8 lucrări didactice.

Lucrările didactice folosite în învățământul jurnalistic erau realizate, de regulă, în cadrul catedrelor de profil, fiind semnate de către colaboratorii acestora. În perioada anilor 1978-1991, în RSSM au văzut lumina tiparului 34 de lucrări de acest fel, între care: suporturi și note de curs, recomandări metodice, programe analitice, dicționare ș.a. În perioada de referință, însă, nu a apărut niciun manual de jurnalism [1, pp. 52-76]. Această stare de lucruri se încadrează în logica

argumentelor expuse anterior, referitoare la specificul sistemului de învățământ sovietic care, fiind unul centralizat, avea un concept managerial structurat pe verticală, conform căruia, cele mai importante decizii erau luate la Moscova, acolo unde erau realizate și cele mai importante lucrări în domeniu. Manualele universitare, fiind considerate lucrări fundamentale, erau, adesea, realizate de către colaboratorii de la Universitatea de Stat din Moscova și/sau de către cadrele științifico-didactice de la alte instituții „centrale” de învățământ superior. Ulterior, acestea erau repartizate prin toate bibliotecile instituțiilor de învățământ superior, în cadrul cărora erau instruiți viitorii jurnaliști. Astfel, manualele realizate și editate în Moscova erau folosite în toate centrele universitare periferice din Uniunea Sovietică drept material didactic obligatoriu. Din considerente pur ideologice, cercetătorilor din centrele universitare periferice ale Uniunii Sovietice li se permitea să realizeze doar lucrări metodice de complexitate medie și mică, de uz intern, așa precum: suporturile și notele de curs, recomandările metodice, programele analitice, dicționarele cu termeni de profil, culegeri de exerciții, ghiduri metodice, crestomații etc.

Dintre cele 34 de lucrări metodice de profil jurnalistic, realizate de cadrele didactice autohtone, 25 de lucrări au apărut în limba română, iar 9 – în limba rusă.

Din perspectiva problematicii abordate, lucrările didactice din perioada de referință, dedicate învățământului jurnalistic, pot fi clasificate în trei categorii, așa precum: teoria și practica jurnalisticii, istoria mass-mediei și stilistica presei.

Lucrările metodice, dedicate problemelor de teorie și practică a jurnalisticii au apărut în număr de 14, dintre care:

- **Suporturi de curs – 6 lucrări:** Guzun M. *Despre patrie și patriotism* (Presa în structura educației patriotice). Lecții la cursul „Disciplina specializării”. Chișinău: USM, 1990. 59 p.; Бырсан Г. Эффективность информационного процесса взаимодействия средств массовой информации и аудитории (к теории вопроса). Лекции. Кишинев: КГУ, 1989. 61 с.; Guzun M. *Prezentarea grafică a presei periodice*. Curs de lecții. Chișinău: USM, 1991. 84 p.; Исак С. *Техника звукозаписи*. Учебно-методическое пособие. Кишинев: КГУ, 1990. 32 с.; Marin C. *Jurnalistica est-europeană: ora marilor transformări* (aa. 1989-1990). Lucrare didactică. Chișinău: USM,

1990. 39 p.; Орлов С.А. *Секундная стрелка современности*. (Что нужно знать о журналистской информации, о труде репортёра). Учебно-методическое пособие. Кишинев: КГУ, 1991. 93 с.

- **Note de curs – 2 lucrări:** Moraru V. *Actualitatea istoriei în paginile presei*. Lecție pentru cursul „Problematica presei”. Chișinău: USM, 1990. 50 p.; Romanciuc E. *Colegiul de redacție – secția – secretariatul: interdependență și principiu de funcționare*. Lecție la cursul „Organizarea muncii în presă”. Chișinău, 1990. 24 p.

- **Recomandări metodice – 3 lucrări:** Marin C. *Presa comunistă și muncitorească de peste hotare*. (Îndrumar metodico-instructiv pentru studenții fac. de jurnalistică). Chișinău: USC, 1989. 45 p.; Marin C. *De la concept până la difuzarea în eter*. (Îndrumări metodice studenților în procesul pregătirii emisiunilor radiofonice instructive). Chișinău: USC, 1988. 31 p.; Marin C. *Radiojurnalistica*. Îndrumări metodice. Chișinău: USM, 1991. 24 p.

- **Dicționar – 1 lucrare:** *Dicționar de termeni de presă francez-moldovenesc-rus pentru studenții de la facultatea de jurnalistică*. Red. V. Moraru. Chișinău, USM, 1989. 85 p.

- **Culegere de exerciții – 1 lucrare:** Grosu S. *Dactilografia*. Culegere de exerciții pentru cursul practic „Mijloacele tehnice contemporane ale jurnalistului”. Chișinău: USM, 1991. 60 p.

- **Programe analitice – 1 lucrare:** Бырсан Г. *Программа спецсеминара „Эффективность информационного процесса взаимодействия печати и аудитории”*. Кишинев: КГУ, 1987. 15 с.

Lucrările didactice dedicate problemelor de istorie a mass-mediei au apărut în număr de 8, dintre care:

- **Suporturi de curs – 3 lucrări:** Трубецкой Б. *История журналистики Бессарабии, 1916-1954 гг. Учебное пособие*. Кишинев: КГУ, 1978. 97 с.; Коваль Д. *Периодическая печать Молдавского княжества. Учебное пособие*. Кишинев: КГУ, 1982. 110с.; Коваль Д. *Молдавская демократическая печать XIX-XX вв. Учебное пособие*. Кишинев: КГУ, 1991. 110 с.

- **Note de curs – 3 lucrări:** Coval D. *Bogdan Petriceicu Hașdeu – publicist și critic literar*. Lecție din cadrul cursului „Istoria presei democratice moldovenești din sec. XIX-XX”. Chișinău: USM, 1990. 39 p.; Coval D. *Ziarul „Basarabia” (1906-1907) în contextul primei revoluții ruse*. Lecție în cadrul cursului „Istoria presei democra-

tice moldovenești din sec. XIX-XX”. Chișinău: USM, 1990. 32 p.; Коваль Д. „Бессарабский вестник” – первая частная газета края. Лекции по курсу „История молдавской демократической печати”. Кишинёв: КГУ, 1985. 50 с.

- **Crestomație – 1 lucrare:** *Ecou dintr-un secol*. Pagini din presa periodică moldovenească a secolului XIX. Articole-program, manifeste, recenzii, portrete literare, pamflete, note de călătorie. Selecția și îngrijirea textului, studiu introductiv, note și comentarii de D. Coval. Chișinău: Universitas, 1991. 407 p.

- **Programe analitice – 1 lucrare:** Coval D. *Istoria jurnalisticii moldovenești din sec. XIX-XX*. Programă pentru studenții fac. de jurnalistică. Chișinău: USM, 1989. 27 p.

Lucrările didactice dedicate problemelor de stilistică a presei au apărut în număr de 12, dintre care:

- **Supporturi de curs – 3 lucrări:** Pojoga V. *Redactarea literară*. Material didactic pentru cursul „Teoria și practica redactării literare”. Chișinău: USM, 1978. 74 p.; Затушевская И. *Корректурa. Учебно-методическое пособие*. Кишинев: КГУ, 1990. 56 с.; Монастырская А. *Практическая стилистика. Учебно-методическое пособие*. Кишинев: КГУ, 1991. 86 с.

- **Note de curs – 5 lucrări:** Pojoga V. *Omonimia sintactică ca factor stilistic*. Recomandări metodice pentru cursul normativ „Stilistica practică”. Chișinău: USM, 1990. 34 p.; Derescu P. *Elementele stilului artistic – catalizator al funcției mobilizate a presei periodice*. Lecție pentru seminarul special de cultivare a limbii. Chișinău: USM, 1990. 17 p.; Derescu P. *Modalitățile de integrare a textului* (Pe baza interviurilor din revista „Nistru”). Lecție la cursul „Disciplina specializării”. Chișinău: USM, 1990. 20 p.; Pojoga V. *Stilistica și redactarea literară*. Lecții. Chișinău: USM, 1990, 15 p.; Pojoga V. *Mijloacele expresive ale cronicii*. Lecție. Chișinău: USM, 1991. 11 p.

- **Dicționar – 1 lucrare:** Pojoga V. *Termeni editoriali și poligrafici*. Mic dicționar de specialitate rus-român. Chișinău: USM, 1991. 64 p.

- **Ghid de conversații – 1 lucrare:** Dorogan V., Rață L. *Ghid de conversație rus-român*. Chișinău: USM, 1991. 118 p.

- **Programe analitice – 2 lucrări:** Dumeniuc I., Pojoga V. *Programa cursului „Teoria și practica traducerii”*. Chișinău: USM, 1978. 11 p.; Mocreac I., Pojoga V. *Programa cursului „Limba moldovenească*

literară contemporană” pentru specialitatea „Jurnalistica”. Chișinău, 1986. 19 p.

Din momentul inițierii studiilor superioare de profil jurnalistic și până în anul 1991, la Universitatea de Stat din Chișinău au apărut 34 de lucrări metodice, semnate de profesorii autohtoni, toate acestea având următoarele însemne:

- areal de aplicare – local;
- volum de până la 3 coli de autor;
- tiraj de circa 50 de exemplare fiecare;
- concept teoretic;
- conținut ideologizat;
- caracter național.

În perioada de referință, în RSSM au fost realizate și alte genuri de lucrări, semnate de către cadrele didactice de la Facultatea de Jurnalistică a Universității de Stat din Moldova, care erau folosite cu succes în procesul de instruire a viitorilor jurnaliști. Între acestea se numără studii, culegeri de articole, lucrări enciclopedice, monografii etc., cele mai semnificative dintre acestea fiind: Окорочков А.З. *Энергия газетной строки*. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1981. 172 с.; Иванова Т.А. *Печать Молдавии о социально-экономических преобразованиях на селе*. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1977. 200 с.; Тарасенко Л.В. *В мире ожившей куклы*. Очерки молдавской мультипликации. Кишинев: Литература артистикэ, 1982. 134 с.; *Женуриле пресей советиче*. Коорд. Д. Ковал, Г. Горинчой. Кишинэу : Картя молдовеняскэ, 1983. 360 п.; Горинчой Г.И. Станев В.Ф. *Мижлоачеле де информаре—ефичиент инструмент ал едукацией*. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1986. 79 п.; *Городская и районная печать на новом этапе перестройки и борьбы за ускорение социально-экономического развития общества*. Материалы республиканской научно-практической конференции. Кишинев, 1988. 111 с.; Ковал Д. *Летописец ал фэуриторилор*. [Monografie despre istoria ziarului „Plugaru roșu” – „Moldova socialistă”]. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1984. 196 п.; *Очерки истории печати, радиовещания и телевидения МССР*. Под ред. А. З. Окорочкова. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1986. 349 с.; Коваль Д. В. *Периодическая печать и молдавский литературный процесс XIX века*. Кишинев: Штиинца, 1987. 271 с. [1, pp. 52-76].

CONCLUZIE

În RSSM, procesul de elaborare și de editare a materialelor didactice de toate nivelurile educaționale era contextualizat circumstanțelor ideologico-strategice de atunci și era cenzurat foarte sever. Suporturile științifico-didactice pentru școlile de învățământ superior nu făceau excepție, or, ele erau încorsetate în stereotipurile ideologice și politice, existente în URSS, și, ca urmare a acestui fapt, ele trebuiau concepute astfel încât să corespundă cauzei generale a PCRm de făurire a omului nou, de tip socialist, „să pregătească cadre apte să stăpânească știința și tehnica modernă și, înarmate cu cunoașterea socialismului științific, să fie pregătite să apere patria sovietică, fiind exclusiv devotate construcției societății comuniste” [4].

În pofida acestui fapt, eforturile cadrelor științifico-didactice, implicate în învățământul superior moldovenesc de profil jurnalistic, de a susține metodologic procesul de instruire a viitorilor jurnaliști nu pot fi neglijate. Or, majoritatea suporturilor științifico-didactice de profil jurnalistic, care au apărut în RSSM, în perioada anilor 1978-1991, au avut o contribuție semnificativă în dezvoltarea conceptuală și strategică a învățământului superior pe domeniul jurnalismului, ele fiind lucrări de căpătâi pentru sutele de absolvenți ai Facultății de Jurnalistică de la Universitatea de Stat din Chișinău.

Referințe bibliografice:

1. Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova (1974-1995). Contribuții bibliografice. Coord. Gheorghe Rusnac, profesor, doctor habilitat în științe istorice. Chișinău: Tipografia Centrală; 1996, pp. 52-76.
2. Gânju Stela, Carabet Natalia, Haheu-Munteanu Eufrosinia s.a. Mijloace didactice de concepție proprie –sursă importantă în dezvoltarea holistică a preșcolarilor. Disponibil: [http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/406/58_64_Mijloace%20didactice%20de%20conceptie%20proprie%20%E2%80%93%20sursa%20importanta%20in%20dezvoltarea%20holistica%20a%20prescolarilor.pdf?sequence=1&isAllowed=y\(vizitat 07.03.2020\)](http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/406/58_64_Mijloace%20didactice%20de%20conceptie%20proprie%20%E2%80%93%20sursa%20importanta%20in%20dezvoltarea%20holistica%20a%20prescolarilor.pdf?sequence=1&isAllowed=y(vizitat%2007.03.2020)).

3. Popa Andrei. De ce nu a înțeles Ceaușescu reformele lui Mihail Gorbaciov? Disponibil: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/de-ce-nu-a-inteles-ceausescu-reformele-lui-mihail-gorbaciov> (vizitat 10.11.2019).
4. Rotaru Liliana. Raportul național și social al abandonului universitar în RSS Moldovenească în primii ani de după război. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*”, Vol. II. Conferință științifică internațională, 7 iunie 2017. Cahul: Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu”, 2017, pp. 238-243.
5. Rotaru Liliana. Dezideologizarea învățământului superior în RSSM În: *Națiunea imaginată. Concepte și etape în construirea identităților naționale europene*. Cluj-Napoca: Deva, 2019, pp 353-382.499 p.
6. Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 13.03.1987, №325 „О мерах по коренному улучшению качества подготовки и использования специалистов с высшим образованием в народном хозяйстве”. Disponibil: [https:// www.lawmix.ru/sssr/5392](https://www.lawmix.ru/sssr/5392)(vizitat 29.01.2020).